

Set učila za nastavnike

Učilo 3: Vođenje plenarnih sjednica (rasprava i kritičko razmišljanje) u nastavi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Uvod

Učenici razmjenjuju svoje misli i ideje uz vodstvo svojih učitelja. To je sve. Postava je jednostavna i zahtijeva samo tablu ili flipchart, no zato je uloga učitelja zahtjevnija. Platonovi “Sokratovi dijalozi” obilježavaju dugu tradiciju ovog načina predavanja, a Sokrat je bio fokusiran na problematiziranje i dekonstrukciju pogrešnih ili dogmatskih uvjerenja svoga partnera. Ovdje predlažemo ulogu koja više odgovara nastavniku obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – više podržavajuću, nalik onoj mentora. Aspekt razvoja sposobnosti – gdje učenici uče kako razmišljati i dijeliti svoje misli – cilj je koji je jednako bitan kao i sadržaj.

Učenici su angažovani u procesu razmišljanja i interaktivnog konstruktivističkog djelovanja. Nastavnik ih u tome podržava. Općenito govoreći, razmišljanje je napor u povezivanju konkretnog s apstraktnim. Plenarne sjednice treniraju učenikovu sposobnost razmišljanja. Za razmišljanje je potrebno vrijeme. Oprezni učenici često su spori u razmišljanju.

Jedino škola može ponuditi vođene plenarne sjednice kao format učenja. Kao i nastavnikovo predavanje, mogu se precizno prilagoditi potrebama učenika više od bilo kog udžbenika ili video materijala. Kritičari s pravom ističu zloupotrebu ovog formata: koristi se prečesto i predugo; nastavnici postavljaju pitanja koja učenici nisu sposobni odgovoriti i ne zanimaju ih; nastavnici provode grubu Sokratovsku ulogu tretirajući učenike kao inferiorne sagovornike od kojih se očekuje da ponude odgovore koje nastavnik želi čuti.

No, ako se koriste promišljeno i s odgovarajućom količinom prakse, plenarne su sjednice jedan od najmoćnijih i najfleksibilnijih, te zapravo neophodnih, formata obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Sljedeća lista provjere sažima potencijal učenja i nudi nastavniku savjete šta činiti, a šta izbjegavati. Priručnici II-V u ovom izdanju obrazovanja za demokratiju i ljudska prava predstavljaju brojne opise plenarnih sjednica s učenicima od elementarnog do višeg srednjoškolskog nivoa. Iz tog razloga niti jedan primjer nije uključen u ovo učilo.

Uloga učenika

Učenici:

- pristupaju sjednici s određenim predznanjem – na različitim nivoima i zainteresovani su za temu o kojoj se raspravlja;
- znaju da je njihov doprinos dobrodošao i da neće dobiti ocjene za „pogrešne” ideje ili prijedloge;
- imaju značajan udio vremena izlaganja;
- imaju različite potrebe u učenju (na primjer: „spori mislioci” – „brzi govornici”).

Uloga nastavnika

Nastavnik:

- komunicira s razredom, spreman je i želi improvizirati i reagovati na sve što učenici kažu;
- u potpunosti shvaća temu i ima jasnu ideju ishoda sjednice;
- kontroliše, no ne dominira, plenarnom sjednicom uzimajući tek mali dio vremena izlaganja;
- daje učenicima dovoljno vremena za razmišljanje;
- sluša bez vođenja bilješki;

- aktivno sluša uz kratke napomene na ideje koje učenici naznače;
- podstiče učenike na učestvovanju obraća se učenicima koji su skloni povlačenju;
- upravlja vremenom, grupom i procesima;
- daje strukturu raspravi koristeći tablu (radije nego stalak s papirom), nudeći slike, simbole, primjere, informacije, koncepte i okvire;
- utvrđuje učeničke potrebe u učenju i reaguje u skladu s njima. Instruira učenike o temama koje ne poznaju i osigurava da se pogrešni ili nepotpuni argumenti ili razmišljanja kritikuju i dekonstruišu.

Odgovarajuće teme i konteksti u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava

Odgovarajuće teme uključuju:

- rad s inputima učenika (pitanja, komentari, prezentacije, domaća zadaća, iskustvo i osjećaji)
- rad s inputima nastavnika (pitanja, podsticanje, slike, predavanje)
- uvođenje novog koncepta;
- dodatni zadaci nakon čitanja ili istraživanja;
- dodatni zadaci nakon faze iskustvenog ili problemskog učenja (izvještavanje, promišljanje);
- povratne informacije;
- razvoj hipoteze za daljnje istraživanje.

Potencijal za učenje

Učenici:

- stvaraju kontekst za novi koncept koji nastavnik predstavlja prenoseći obrazovni sadržaj (konstruktivističko učenje);
- stiču iskustvo razmišljanja – postavljajući pitanja, pažljivo razmatrajući odgovore, povezujući konkretno s apstraktnim i obratno (razvoj sposobnosti kroz prikaze analitičkog razmišljanja i kritičkog prosuđivanja);
- razmjenjuju svoje kriterije prosuđivanja i razmišljaju o razlozima svog izbora kriterija (sposobnosti prosuđivanja ili interaktivno konstruktivističko učenje)
- doživljavaju svoj razred kao mikro-zajednicu učenja u kojoj ih se podstiče na učestvovanje (učenje kroz demokratiju i ljudska prava)
- obraća im se kao stručnjacima (jačanje samopoštovanja);
- iznose svoj sud nakon što su razmotrili polemična mišljenja o političkoj temi (simulacija procesa političkog odlučivanja).

Priprema

Kriteriji za izbor teme:

- Učenici moraju biti informisani o temi (poveznice s predznanjem učenika).
- Učenici uviđaju zašto je tema vrijedna rasprave (relevantnost, lični izbor).
- Polemika: tema stvara problem i omogućava učenicima zauzimanje različitih stajališta; nastavnik ima lični stav ali ne posjeduje „tačno rješenje”.

- Nastavnik ima na umu matricu koja mu omogućava predvidjeti šta će učenici vrlo vjerovatno reći, te integrisati njihove ideje u konceptualni okvir (na primjer, za i protiv, kriteriji korektnosti i učinkovitosti, konkretno i apstraktno, interesi i kompromisi).
- Ukoliko rasprava ne započne inputom učenika, nastavnik razmišlja o početnoj ideji (pitanje ili podsticaj, na primjer).
- Nastavnik priprema sažetak sjednice – na primjer dijagram s novim konceptom, tezom, odnosno nizom ključnih riječi koje učenici oblikuju u tekst kao dodatnu domaću zadaću.

Savjeti: Učinite!

- Kada podstičete ili postavljate pitanje, omogućite svojim učenicima vrijeme za razmišljanje – pričekajte nekoliko sekundi. Potom prepustite podij nekolicini učenika u nizu.
- Varijante (zahtijevaju više vremena, no značajno popravljaju kvalitet inputa učenika i nastavnika): kada dajete podsticaj ili postavljate pitanje:
  - > omogućite svojim učenicima dovoljno vremena da zapišu svoje ideje i onda im prepustite podij; učenici čitaju svoje iskaze ili izlažu svoje zapisane ideje na podiju ili na posteru i grupiraju ih;
  - > neka Vaši učenici predstave svoje ideje u paru, te potom prezentiraju svoje rezultate.
- Osnovno pravilo: „Jedan ulazni doprinos nastavnika – mnogobrojni odgovori učenika.” Što se upravljanja vremenom tiče, ovim se već može ispuniti cijela plenarna sjednica zaokružena nastavnikovim sažetkom ili zaključkom.
- Pobrinite se da Vaši učenici sjede u kvadratu ili krugu dopuštajući svakome da se obrati i vidi ostale.
- Pobrinite se da učenici mogu jedni druge razumjeti. Podstičite ih da objasne svoje ideje i terminologiju koju drugi studenti ne znaju.

Savjeti: Izbjegavajte!

Izbjegavajte:

- postavljanje da/ne pitanja. U tom slučaju trebat ćete odmah postaviti još jedno. Preferirajte otvorena pitanja ili podsticaje. Daljnja pitanja tada mogu biti fokusiranija i specifičnija;
- uvlačenje u raspravu s jednim ili dva učenika. Umjesto toga preusmjerite njihova pitanja ostatku razreda;
- zanemarivanje ili ignorisanje izjava učenika koje Vas ulove nepripremljene. To mogu biti najzanimljivije izjave! I u ovom slučaju uključite razred;
- komentarisanje svake pojedine izjave učenika s kojima se slažete ili ne slažete. Umjesto toga podstičite učenike da prepoznaju svoje snage ili slabosti u međusobnim argumentima;
- ograničavanje svoje uloge na prozivanje učenika redosljedom kojim su podigli ruke. Često će se učenici baviti različitim aspektima i podtemama i rasprava može lako otići u zbunjujućem ili haotičnom smjeru. Stoga preuzmite inicijativu i odlučite ili predložite na koju ćete se temu prvo fokusirati. Naglasite dilemu o ograničenosti vremena i koncentracije da bi se sve raspravilo, ukoliko učenici dovedu u pitanje potrebu za određivanjem prioriteta.

Nastavnik kao improvizator – učenici podstiču raspravu

- Do sada smo razmatrali plenarne sjednice koje je nastavnik uključio u planiranje lekcije obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.
- No, učenici mogu spontano zatražiti raspravu, često iznoseći primjedbu ili komentar koji podstiče polemiku. Ako to vrijeme dopušta, nastavnik treba učenicima dati priliku da se izraze. Njihove potrebe u učenju su na taj način očite – oni ili barem dio njih su zainteresovani za tu temu.

Primjeri:

- „Na kraju se možeš osloniti samo na svoju porodicu”
- „Mislim da je za neke ljude smrtna kazna dobra ideja. ”
- „Šta se događa političarima koji ne ispune svoja izborna obećanja?”
- Učenik se poziva na aktuelnu temu iz dnevnih novosti.

U takvim situacijama učenici postavljaju zadatak nastavniku. Nastavnik mora voditi raspravu bez prethodne pripreme, jedino improvizacijom. Nastavnici ne trebaju zazirati od ovakvih situacija. Uobičajeno nastavnici i razumiju temu, a načini interakcije su isti u kao u svakoj plenarnoj sjednici uključenoj u nastavni plan. Slična situacija nastaje kada učenici zatraže od nastavnika objašnjenje za koje nije unaprijed pripremljen („šta znači demokratija?“).

Slijede savjeti za reagovanje u spontanim raspravama:

- Pitajte učenika koji je započeo raspravu da objasni temu razredu. To daje svakome priliku za učestvovanje, a vama vrijeme za razmišljanje.
- Odredite koliko vremena želite posvetiti toj temi. Odlučite kako nastaviti s temom/ama i lekcijom nakon rasprave.
- Kada slušate učenike, obratite pažnju na ono šta znaju i šta jesu, odnosno nisu razumjeli.
- Preuzmite inicijativu za iznošenje sažetka ili zaključka rasprave. On ne mora biti istog kvaliteta kao onaj o kojem ste imali vremena razmisliti unaprijed, no od veće je koristi učenicima od zaključivanja rasprave bez barem preliminarne izjave o razlozima održavanja i do čega je dovela.
- Druga mogućnost je da to oblikujete u naknadni zadatak za svoje učenike, no samo ukoliko imate u vidu rješenje.